радянських військ визволяв Польщу. Мені з ініціативи польської сторони було доручено державне замовлення — створити пам'ятник В.Скопенку для міста Сандомир. Я виконав те відповідальне завдання, і 1971 року пам'ятник Герою Радянського Союзу, полковникові В.Скопенку постав на його могилі у центрі міста, яке він визволяв від фашистів.

Війна — це не тільки прагнення здолати, перемогти ворога, а й усвідомлення власних непоправних втрат. Втрат щоденних, щогодинних, безперервних... Це втрата друзів, товаришів, з якими ти не договорив, не докурив, не доспівав, не домріяв, це втрата знайомих і незнайомих... Війна — це безперервне дзижчання смертоносних куль, гупання мінометів, гул гарматної канонади і щоденний виснажливий ратний труд; це постійне бачення смерті й руйнації; це страждання незахищених стариків, жінок, дітей, у тому числі моїх рідних, на окупованій ворогом території; це моя болісна туга за коханою дівчиною — Лідією Красильниковою, з якою нас розлучила війна...

Чи можна все це забути?!

Ні, звичайно, таке забути неможливо. Це добре знаємо ми, учасники Великої Вітчизняної, хто до дна випив гірку її чашу. Це повинні знати й також пам'ятати і наші діти, і наші онуки — усі, хто йде нам на зміну, кому вибороли майбутнє мільйони наших звитяжців, котрі віддали за Перемогу своє життя.

Олександр Лопухов

дійсний член Академії мистецтв України, професор НАОМА, народний художник України

Війна на моїй палітрі

Минуло вже понад шістдесят років, як відгриміла Друга світова війна. Найбільша в історії людства. Найкривавіша і найжорстокіша — відправила у небуття мільйони людей, молодих, красивих, талановитих.

На жаль, минає пам'ять... І все швидко проходить, навіть у школах діти майже не знають про велику трагедію, що спіткала людство у двадцятім столітті. Та навік вкарбувались ті руйнівні події у пам'ять і душі очевидців і учасників безпощадної бойні.

Якось я був на Дніпрі. Насувалась загрозлива буря: небо затягли чорні хмари, гуркотів грім, вітер перевертав копиці і розкидав сіно по лугові, з'явились зловісні спалахи блискавки — все навколо немов перевернулось. В моїй уяві постали картини війни, її руйнівний характер. Згадалися, зокрема, перші хвилини, наліт на світанку німецької авіації, перші жертви цивільного населення — залізничників Мелітопольського залізничного вузла. Горіло бензосховище, стогнали жертви терору, здійнялася паніка...

Комсорг роти
молодший сержант
Лопухов О.М

Війна... Початок руйнації... Мобілізація... Прощання... — проносилось у голові. Так виникла композиція: червоний вагон, наповнений мобілізованими і вже обмундированими молодими чоловіками для відправки на фронт, з ними прощаються рідні і близькі люди. Драматизм події посилює червоно-чорний колорит. Живих від майбутніх мертвих відділяє тільки світла смужка свіжо випиляної планки, якою перекрито широкі двері вагона. Я також стою біля вагона (мені було п'ятнадцять років), з газетою в руці — проводжаю свого директора школи на війну. Отак народилась картина "Війна" (1969 рік, розмір 202×196).

Мужнім, незламним духовно воїнам, яким випала нелегка доля, мною присвячено живописне полотно "Сильні духом". Написано воно у 1964–1967 рр. (розмір 210×280)... Майже знищених фізично і морально людей ведуть в останню путь. Власне, це вже не люди, а лише їхні тіні. Однак в душаї їхніх лишилась незборима сила духу. Та не все закінчувалося життям. Мій учитель третього класу Вільневецький попав у полон, був звільнений, але після німецьких тортур його на десять років запроторили в радянські табори, де він і помер. Мені хотілося в художнім творі розповісти саме про таких людей-страдників, про їхній подвиг.

Згодом народилася картина про солдатські будні — "Місячна соната". Тема її навіяна фронтовим фактом. У боях під Троппау, в окопах, коли настала фронтова пауза, ми з групою товаришів вирішили роздобути трофеїв у фільварку, розташованому за лінією вогню. Об'явився і доброволець — молодший сержант Поліщук. Він і юркнув туди. Через деякий час повернувся з пакетом. Коли розгорнули той пакет, були по-особливому вражені — там знаходився патефон з платівками. Ми одразу ж поставили його на ящик у землянці, завели металевою корбочкою, і у вранішньому березневому сирому окопі полилась геніальна мелодія Людвіга Бетховена. В огрубілих, стомлених війною воїнів заблищали, зволожилися очі. Дехто заплющив їх, похилив голову... То була мить, коли пробуджується душа і людина переноситься в інший світ — у коло рідних, близьких, коханих... Знаменним також було й те, що музика геніального німецького композитора звучала на передовій, навпроти ворожих німецьких окопів. Ось як буває в історії людства... До речі, працюючи над серією портретів композиторів, я написав і портрет Л. Бетховена, музику якого чи не вперше почув у солдатському окопі.

Німецькі фашисти одержували за свій бандитизм те, що й повинні були одержувати. Під Бродами наша армія розгромила фашистські

О. Лопухов. Війна. *1969*

війська. На цю тему 1975 року з'явилось полотно "У хлібах України" із зображенням спрутів-загарбників, що попадали мертвими на нашому хлібному полі. Наїлися ж-бо чужого хліба досхочу...

Як воїн-переможець я не міг не звернутись і до теми фіналу війни, теми нашої Великої Перемоги. Мені випало зустріти її під Прагою. Завжди згадую той день з особливим хвилюванням і гордістю. Після повідомлення ТАРС про капітуляцію фашистської Німеччини нашим радощам не було меж. Палили з усіх видів зброї щасливі і захоплені. Були задіяні всі види озброєння, всі були героями тієї грандіозної акції. У своїй картині "Перемога" знаменну подію я переніс із Праги до Берліна, до Бранденбурзьких воріт. Саме біля воріт ворожої твердині бойові побратими-переможці (грузин, казах, росіяни, українці — портрети моїх друзів) демонструють силу і міць своєї зброї. На другому плані бредуть під конвоєм розгромлені фашисти. А вздовж вулиці Унтер ден Лінден вибухають квітами, немов салютуючи переможцям, каштани.

Іде життя... Іде Перемога... Іде Весна Перемоги!

Пройшовши воєнними дорогами до переможного кінця, уцілілі воїни щасливо повертаються додому, де їх радо зустрінуть, обіймуть з гордістю та вдячністю за подвиги і мужність. А багато хто, прийшовши додому, побачить лише обгорілий комин печі та згарище на місці рідної оселі. Але радо привітає згорьованого солдата весняний квітучий сад, який потребує

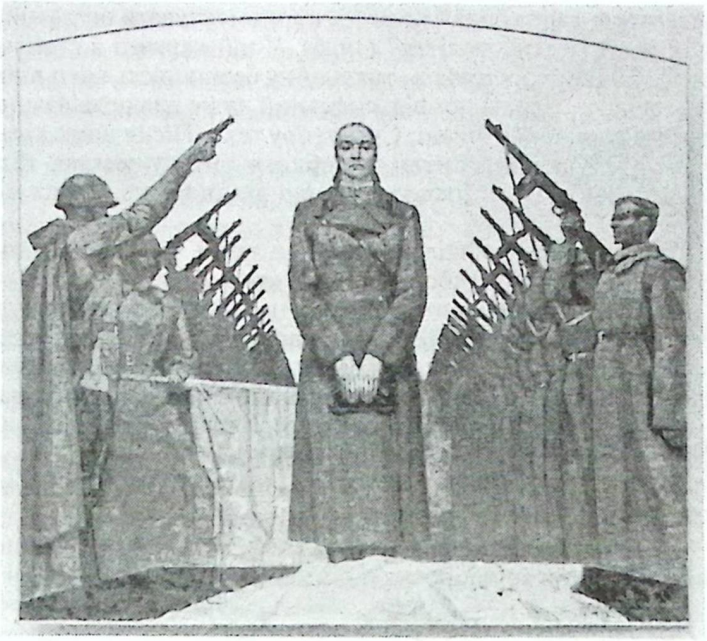

О.Лопухов. Реквієм. *1965*

людської допомоги, любові й турботи.. З поверненням людини-воїна, людини-господаря трохи запущений квітучий травневий сад оживає. Сяє весняне сонце, все наповнюється життям. Слава мирному життю! — ось такий зміст картини "Травень сорок п'ятого".

Доповнити цикл творів воєнної тематики мені хотілося своєрідною музичною паузою під назвою "Реквієм", аби надати всьому сказаному умиротворення, вічного спокою, що містить саме слово реквієм (заупокійна меса). На цю тему писали і Моцарт, і Берліоз, і Дж.Верді, і Брамс, і Кабалевський. Мені теж хотілося надати своїй картині, так би мовити, музично-строгого звучання: щоб у траурних шеренгах строго стояли переможці, салютуючи тим, хто віддав життя за свободу і незалежність батьківщини, хто служитиме прикладом героїчної мужності для нових поколінь сучасного і майбутнього. Такою є сутність моєї картини "Реквієм" (1965 рік, 290x320).

Здавалося б, що цикл картин на тему війни мною уже завершений. Та оскільки ця тема — невичерпна й час від часу актуалізується, зокрема у зв'язку з відзначенням чергових, дотичних до війни ювілейних дат, виникає бажання знову й знову розповідати засобами образотворчого мистецтва про війну, про її згубну сутність, але вже в інших художньо-образних вимірах. Так народилися живописні полотна "Вітчизни сини", "Співають жайворонки", "У Берліні", "Трагедія століття".

Як видається, варто бодай коротко прокоментувати останній з названих творів — "Трагедія століття" (1996). У цій картині я ставив за мету показати глобальну жорстокість, трагедійну безглуздість воєн взагалі. Для цього було обрано сакрально-філософський ключ для розв'язання теми в образно-метафоричному плані. Суть твору така. Після широкомасштабної взаємознищувальної битви з Неба на грішну землю, підсвічену серпиком місяця, зійшов Господь. Те, що він побачив, болісно вразило його...

Сферична поверхня обпаленої війною землі, майже всуціль вкрита тілами убитих воїнів протиборствуючих сторін; фосфорична підсвітка зеленої поверхні й нічного стривожено-мерехтливого неба; суворо-зосереджене обличчя Всевишнього, що крокує землею, ледь торкаючись її поверхні ступнями ніг; навічно застигли у різних страдницьких позах солдати — все це сповнює твір глибоким тривожно-драматичним змістом. "Чи для того я створив світ і вас, люди, щоб ви нищили один одного?!" — ніби промовляє розхвильований Бог...

Циклом своїх живописних творів на воєнну тематику як митець я утверджую думку: війні — Ні!

Петро Басанець

професор НАОМА, народний художник України

Портрет героя

Ніч перед 15 вересня 1943 року була тиха і тепла. У темному небі гули літаки. Всі чекали приходу радянських військ. Удосвіта між дворами стали пробігати люди.

— Кажуть, на тому боці села уже наші.

І справді, незабаром з боку Сваричівки на величезних машинах з причепами в'їжджали червоноармійці. Маскувались під високими вербами й тополями. Під нашими теж стояло кілька машин, біля яких метушились солдати. Один, в шинелі, без каски, стояв на стежці. Побачивши нас з матір'ю, запитав:

— Як ви тут?

— Та нічого, живі, — відповіла моя мати.

— А як би нашим хлопцям гарячої картопельки?

Через годину-півтори ми всією великою сім'єю сиділи за довгим дідівським столом і пригощались варениками, картоплею та гарячим молоком, розпитували, дивувались, знайомились, кого як звуть. Того першого — Петром.

Після сніданку воїни пішли до машин відпочивати: там грали, співали, читали "Тьоркіна". Петро ж лишився роздивлятися мої картини, портрети, малюнки, фотокартки. Потім ми фотографували разом, лазили у льох проявляти.